

УДК 379.85

Чикайло Юлія Ігорівна,
кандидат географічних наук

Стадницька Вікторія Андріївна

Волошин Іван Миколайович
доктор економічних наук, професор

Львівський державний університет
фізичної культури, м. Львів, Україна
e-mail: yulijachikajlo@i.ua

Львівський державний університет
фізичної культури, м. Львів, Україна
e-mail: yulijachikajlo@i.ua

Львівський державний університет
фізичної культури, м. Львів, Україна
e-mail: svetalza@mail.ru

ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНІ МУЗЕЇ УКРАЇНИ, ЯК ОБ'ЄКТИ ВІЙСЬКОВОГО ТУРИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ МІСТА ЛЬВОВА)

Метою дослідження є характеристика поширення та аналіз сучасних тенденцій відвідуваності музеїв військово-історичного спрямування міста Львова.

Методика. Для висвітлення наявності, стану використання і зацікавленості екскурсантів військово-історичними музеями, опрацьовано статистичні матеріали відділу статистики, Львівської обласної державної адміністрації та окремих музеїв. Застосовано картографічний метод і складено картосхему на якій відображено геопросторове розміщення військово-історичних музеїв.

Результати. Визначено, що переважна більшість музеїв зосереджена в центральній частині міста Львова. Проаналізовано, що у порівнянні з попередніми роками (2010, 2011), станом на 2013 р., кількість екскурсантів у музеях зростає приблизно у двічі. Встановлено, що найбільш відвідуваними музеями військово-історичної тематики є *Історико-меморіальний музей Євгена Коновальця (с. Зашків), Музей-Арсенал (Львів), Національний музей-меморіал «Тюрма на Лонцького» (Львів).*

Наукова новизна. Подано опис дванадцяти військово-історичних музеїв, які виділено в окрему класифікаційну групу. Складено картосхему їх розміщення у місті Львові. Представлено діаграми відвідування музеїв екскурсантами.

Практична значимість. Одержані інформативні результати досліджень дозволять збільшити зацікавленість адміністративних та туристичних організацій, які сприятимуть збільшенню туристичних потоків, розвитку туристичної інфраструктури.

Ключові слова: туризм, військовий туризм, історичний музей, військово-історичний музей.

УДК 379.85

Чикайло Юлия Игоревна,
кандидат географических наук,

Стадницкая Виктория Андреевна

Волошин Иван Николаевич,
доктор географических наук, профессор

Львовский государственный университет
физической культуры, г. Львов, Украина
e-mail: yulijachikajlo@i.ua

Львовский государственный университет
физической культуры, г. Львов, Украина
e-mail: yulijachikajlo@i.ua

Львовский государственный университет
физической культуры, г. Львов, Украина
e-mail: svetalza@mail.ru

ВОЕННО-ИСТОРИЧЕСКИЕ МУЗЕИ УКРАИНЫ, КАК ОБЪЕКТЫ ВОЕННОГО ТУРИЗМА (НА ПРИМЕРЕ ГОРОДА ЛЬВОВА)

Целью исследования является характеристика распространения и анализ современных тенденций посещаемости музеев военно-исторического направления города Львова.

Методика. Для освещения наличия, состояния использования и заинтересованности экскурсантов военно-историческими музеями, обработаны статистические материалы отдела статистики, Львовской областной государственной администрации и отдельных музеев. Применен картографический метод и составлена картосхема на которой отражено картографическое размещение военно-исторических музеев.

Результаты. Определено, что подавляющее большинство музеев сосредоточено в центральной части города Львова. Проанализировано, что в сравнении с предыдущими годами (2010, 2011), по состоянию на 2013 г., количество экскурсантов в музеях выросла примерно в два раза. Установлено, что наиболее посещаемыми музеями военно-исторической тематики является Историко-мемориальный музей Евгения Коновальца (с. Зашков), Музей-Арсенал (Львов), Национальный музей-мемориал «Тюрьма на Лонцкого» (Львов).

Научная новизна. Представлено описание двенадцати военно-исторических музеев, которые выделены в отдельную классификационную группу. Составлено картосхему их размещения в городе Львове. Представлены диаграммы посещения экскурсантами музеев.

Практическая значимость. Получены информативные результаты исследований позволят увеличить заинтересованность административных и туристических организаций, которые будут способствовать увеличению туристических потоков, развитию туристической инфраструктуры.

Ключевые слова: туризм, военный туризм, исторический музей, военно-исторический музей.

УДК 379.85

Chykailo Yuliya Igorivna,
Candidate Of Geography Sciences

Stadnytska Victoria Andriyivna

Voloshyn Ivan Mykolayovich,
Doctor Of Geography Sciences, Professor

Lviv State University of Physical Culture
Lviv, Ukraine
e-mail: yulijachikajlo@i.ua

Lviv State University of Physical Culture
Lviv, Ukraine
e-mail: yulijachikajlo@i.ua

Lviv State University of Physical Culture
Lviv, Ukraine
e-mail: svetalza@mail.ru

*MILITARY-HISTORICAL MUSEUMS OF UKRAINE, AS OBJECTS OF
MILITARY TOURISM (FOR EXAMPLE OF THE LVIV)*

Purpose. The purpose of the research is characterization of the distribution and analysis of modern trends of visiting the military-historical museums by the city Lviv.

Methods. The values of use and interest of military-historical museums by tourists have been shown. The statistical information of Statistics Department, Lviv Regional State Administration and some museums have been processed. The mapping method has been applied, the map that shows the placement of military history museums has been prepared.

Results. It has been revealed that swingeing majority of museums is concentrated in central part of city Lviv. Also it has been analyzed the dynamics of values visiting separate museums. The numbers of tourists in museums as of 2013 has increased with previous years 2010 and 2011 about two times. The most visitings museums of military historical theme are Historical and Memorial Museum of Yevgen Konovalets (Zashkiv village of Zhovkva district), Museum-Arsenal (Lviv), National museum-memorial «Prison on Lontskoho» (Lviv).

Scientific novelty. It has been described the twelve military-historical museums that were allocated to separate classification group. It has been made a map of their placing. Also it have been represented a diagrams of visiting museum by tripper.

The practical significance. The obtained informative results of research will increase the interest administrative and travel organizations that will help increase tourist flows and development of tourism infrastructure.

Keywords: tourism, military tourism, historical museum, military and historical museum.

Постановка проблеми. В світі простежується тенденція до зацікавлення «новітніми» видами туризму, які забезпечують відвідувачів новими враженнями і досвідом. Таким видом туризму став військовий туризм, який стрімко набирає обертів і популярності в сфері подорожей. Даний вид туризму ще не достатньо розвинутий в Україні, мало систематизованої інформації про визначні музеї військової тематики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Саме поняття військового туризму виникло недавно. Теоретичними основами понятійного апарату, дослідженнями окремих об'єктів військового спрямування займалися такі вчені, як О. Любіцева (2008), М. Кляп, Ф. Шандор (2011) [21], М. Храсовські, К. Ноерес (2011) [24], І. Голиборода (2012) [3], А. Мельник (2012), Р. Шаправський (2012) [23], О. Поліщук (2014) [19] та ін.

Актуальність дослідження. В класифікаційній системі музеїв України військові музеї не виділяють як окрему одиницю. Вони входять в структуру історичних чи технічних музеїв. Проведені нами дослідження дозволили скласти перелік музеїв Львова, і об'єднати їх в окрему категорію згідно тематики їхнього експонування. Дані відомості послужать інформативно-ознайомчою базою для туристів, які прагнуть ознайомитись з військово-історичним минулим України, про яке можна дізнатись, відвідавши зокрема музеї міста Львова.

Мета статті. Метою дослідження є характеристика поширення та аналіз сучасних тенденцій відвідуваності музеїв військово-історичного

спрямування міста Львова, що можуть виступати об'єктами військового туризму.

Виклад основного матеріалу. Військовий туризм (*military tourism*) широке поняття, яке об'єднує осіб, зацікавлених в сучасних чи історичних військових об'єктах та спорудах, в тому числі музеях, місцях битв та поховань.

Даний вид туризму може мати наступну мету:

- пригодницьку (екстремальну) (полігони, місця військових дій та ін.);
- пізнавальну (відвідування спеціалізованих музеїв, заводів по будівництву військової техніки, давніх оборонних споруд і фортифікацій, елементів колишньої військової інфраструктури та ін.);
- ностальгічну (місця битв та поховань героїв воєнних дій та ін.).

Військовий туризм зацікавлює широкі верстви населення, які ніколи не служили у військах, але мають бажання побувати в місцях військових дій чи тренувань, а також туристів, що хочуть пізнати своє історичне минуле, відвідати меморіали, музеї, місця поховань.

Військовий туризм уже давно апробований і успішно проводиться в таких країнах, як США, Австралія, Німеччина, Великобританія, Польща, Латвія, Росія, Китай, Таїланд та ін. Роботою військового туризму у світі займається Міжнародна асоціація військового туризму, центр якої знаходиться у Франції. Загалом створено 14 асоціацій, які координують діяльність туристичної військової галузі.

Одним із напрямків розвитку військового туризму є проведення екскурсійних турів в музеях військово-історичної тематики.

Згідно закону України «Про музеї та музейну справу» до музеїв, які характеризуються тематикою військового спрямування належать: історичного (військово-історичного профілю) та науково-технічного (військової техніки, авіації і космонавтики) спеціалізованого типу.

Військово-історичний музей – це музей історичного профілю, що висвітлює розвиток військового мистецтва, відображає військову історію країни, розвиток військової техніки й мистецтва війни, історію окремих родів військ і видів озброєнь.

В експозиціях військово-історичних музеїв представлені колекції холодної та вогнепальної зброї, військової техніки і приладів, форм обмундирування, прапорів, медалей, фото- і кінодокументів, карт, комплекси особистих речей і документів військових. Військово-історичні музеї ведуть широку науково-просвітню діяльність, спрямовану на формування почуття патріотизму, пробудження інтересу до героїчної історії нашої країни [20].

Наша країна багата на пам'ятки військового спрямування, які успішно можна використовувати в даному напрямку. До них відносяться: музеї, давні фортеці, замки, меморіальні місця поховань, військові полігони та ін.

До відомих військових музеїв України належить Національний військово-історичний музей України (колишня назва – Центральний музей Збройних Сил України), що знаходиться в м. Києві, вул. Грушевського 30/1

[18]. До його складу входить шість філій, що знаходяться в різних регіонах України:

- Центральний військово-морський музей України, який охоплює наступні музейні комплекси — Музейний комплекс «холодної війни» (Військово-морський музейний комплекс «Балаклава», Музейний комплекс «Михайлівська батарея» (м. Севастополь на базі Михайлівського рavelіну). У зв'язку із подіями в АР Крим 30 квітня 2014 року Музей передислоковано з тимчасово окупованої території на материкову частину України в м.Одеса та розміщено на базі колишнього музею Одеського військового округу та Південного оперативного командування;
- Музей Ракетних військ стратегічного призначення (2001 р., смт. Побузьке, Голованівський р-н Кіровоградська обл.);
- Волинський регіональний музей українського війська та військової техніки (2000 р., м. Луцьк);
- Музей «Героїв Дніпра» (2010 р. м. Івано-Франківськ);
- Меморіальний комплекс «Пам'яті героїв Крут» (2010 р., с. Пам'ятне Борзнянський р-н Чернігівська обл.);
- Музей Повітряних Сил (2005 р., м. Вінниця), який створено на базі реорганізованого Військово-історичного музею Повітряних Збройних Сил України; з 1 січня 2014 р. став філією Національного військово-історичного музею України [14].

На Сумщині в Путилівському районі вартим уваги є Музей зброї та військової техніки (2008 р., м. Путивль), що входить до складу Державного історико-культурного заповідника м. Путивля. Він є єдиним музеєм такого типу зброї на Лівобережній Україні. Серед експонатів: легендарна «Катюша» і реактивна система залпового вогню «Град», 122-мм гаубиця зразка 1938 року і сучасні гармати та ін. Музей умовно поділений на такі розділи: артилерія (польова, самохідна, реактивна), авіація, ППО (протиповітряна оборона), бронетехніка [15; 16].

Одним з найбільших за розмірами військових музеїв в Україні вважається Меморіальний комплекс «Національний музей історії великої вітчизняної війни 1941-1945 років» (м. Київ, вул. Січневого Повстання, 44). Експозицію 16 залів тематично та хронологічно об'єднує акцентний стрижень, названий «Дорога війни». Для відвідування відкриті літак Лі-2, гелікоптер Мі-24В та реактивний винищувач МіГ-23 [13].

Варто згадати і про Олександрійський міський музей Миру (м.Олександрія Кіровоградська обл., вул. 50 років Жовтня, 14), який є одним з 15 музеїв світу. Експозиція музею складається із трьох залів: зал України, зал Миру і етнографічний зал «Світлиця козака Вуса» [9].

Найбільшим музеєм України технічного профілю є Державний музей авіації, відкритий 30 вересня 2003 року у м. Києві (вул. Медова, 1, поблизу аеропорту «Київ» (Жуляни), в якому представлено копію першого українського серійного літака-розвідника «Анатра-Анасаль», який випускали в Одесі в 1917-1918 рр., єдину в світі «Бекфайр-колекцію» стратегічних

бомбардувальників-ракетоносців Ту-22М, оперативно-стратегічний військово-транспортний літак ІЛ-76 (колекція «Льюшин»), корабельний штурмовик ВВП Як-38, фронтовий бомбардувальник Як-28 (колекція «Яковлєв»), ударний вертоліт Мі-24А (колекція «Міль») та ін [1].

В Україні у 2013 р. працювало 608 музеїв, з них історичних - 203, в т.ч. у Львові 25 самостійних музеїв, які включають 5 філій і 107 відділів та відокремлених підрозділів музейного показу, з яких 10 історичного профілю [4, 5, 7].

Проаналізувавши інформативні дані по Львову, нами виділено 13 музеїв військово-історичного тематичного профілю (рис.1).

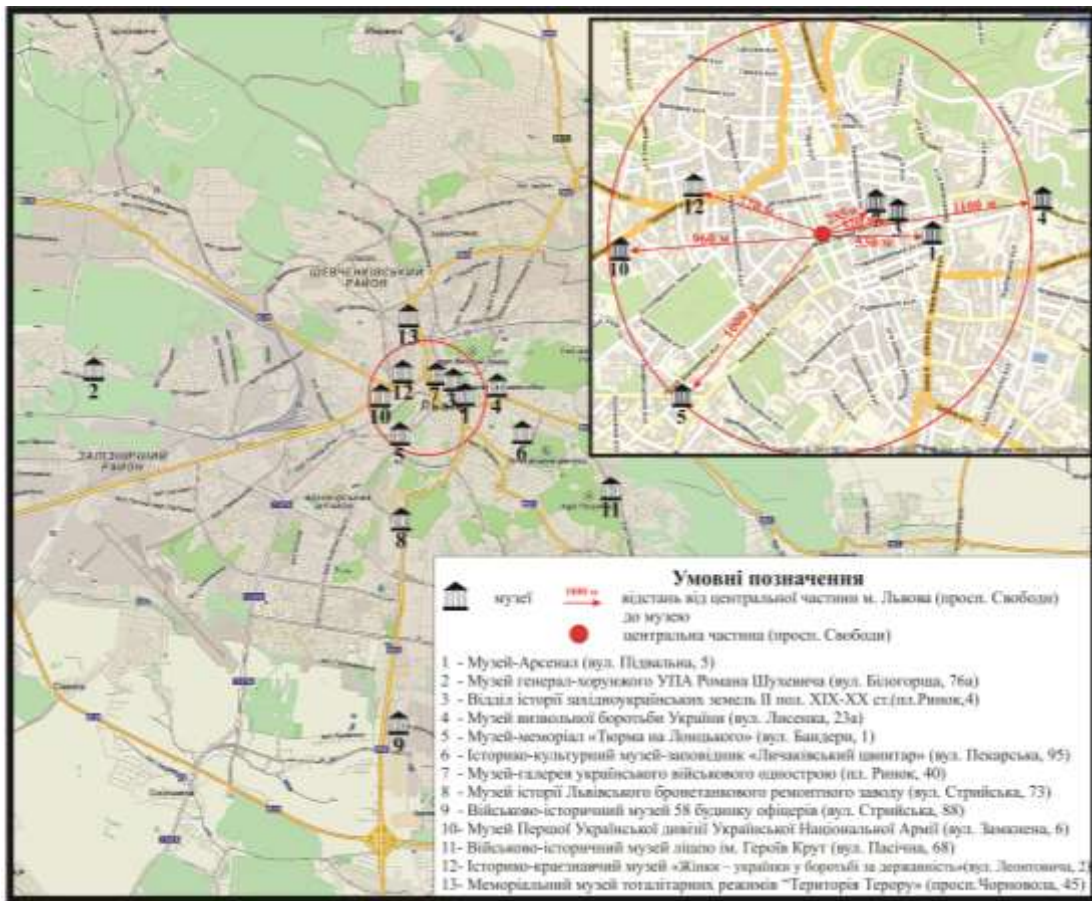

Рис. 1. Розміщення музеїв військово-історичного профілю в центрі Львова

Загалом половина музеїв знаходиться в радіусі 1 км від центральної частини міста – проспекту Свободи. Це Музей-Арсенал, Відділ історії західноукраїнських земель II пол. XIX-XX ст., Музей-меморіал «Тюрма на Лонцького», Музей-галерея українського військового однострою, Музей Першої Української дивізії Української Національної Армії, Історико-краєзнавчий музей «Жінки-українки у боротьбі за державність».

Одним з найстаріших і найбагатших музеїв України є *Львівський історичний музей*, що заснований у 1893 р. [6, 12]. До військово-історичних експозицій музею відносяться:

Музей-Арсенал, який нараховує близько п'яти тисяч одиниць збереження з 32 країн світу – починаючи від XIII ст. і до кін. 70-х років XX ст. В експозиції музею найширше представлена холодна зброя (біла зброя – ножі, кинджали, мечі, палаші, шпаги, шаблі, ятагани, тесаки, багнети; зброя на ратищах – списи, алебарди, сокири; ударна зброя – булави, чекани, або келепи, перначі); метальна та вогнепальна зброя (артилерійська зброя: бронзові гармати XVI-XVII ст., мортири XVII ст. з бомбами вагою по 30-35 кг; ручна зброя: рушниці і пістолети з кремінно-колісцевими, кремінно-ударними, капсульними замками з майстерень країн Заходу і Сходу: дуельні пістолети, мисливські рушниці, зброя роботи гуцульських майстрів XVIII-XIX ст.), захисні обладунки (кольчуги, панцирі, щити, шоломи, обладунки “крилатих гусарів” – основної ударної сили військ Речі Посполитої XVII-XVIII ст.) та ін. У приміщенні Арсеналу виставлена фігура архангела Михаїла, виготовлена львівським майстром Каспаром Франке (XVII ст.).

- *Музей генерал-хорунжого УПА Романа Шухевича*. Будинок музею складається з двох поверхів. На першому поверсі знаходиться тематична експозиція. Експонати розповідають про рід Шухевичів, юнацькі роки Романа Шухевича, його військово-політичну діяльність та збройну боротьбу українського народу. Експозиція другого поверху (сходи, криївка, житлова кімната) відтворює побут часів перебування Головного Командира УПА на цій підпільній квартирі (весна 1948 – поч. 1950 рр.) і є головним меморіальним об'єктом музею, оскільки там відбувся останній бій Романа Шухевича з підрозділом МДБ 5 березня 1950 р. У кімнаті, де безпосередньо мешкав і працював Роман Шухевич, знаходяться оригінальні експонати - меблевий набір: стіл, чотири стільці, фотель, виготовлені в середині 30-х років у Західній Європі. Ці експонати подарувала музеєві дочка Романа Шухевича Марія Трильовська [17].

- *Історико-меморіальний музей полковника Євгена Коновальця*. Полковник армії УНР, комендант УВО, голова Проводу українських націоналістів, перший Голова ОУНР. Експозиція музею розташована в чотирьох кімнатах родинного будинку Коновальців. Представлена періодом дитинства та юнацтва майбутнього військового, матеріалами про військову діяльність (участь в бої за Маківку, перебування в російському полоні), трагічну загибель в Роттердамі (вбивство у 1938 р.) та ін.

- *Відділ історії західноукраїнських земель II пол. XIX-XX ст.* Експонує пам'ятки історії західноукраїнських земель та Львова періоду 1914-1941 рр. Серед експонатів: світлини та документи, зброя січових стрільців, картини О.Куриласа та Л. Медвідя, реконструкції військових мундирів УГА та Армії УНР, бойова тачанка, документи та грошові знаки УНР та ін.

- *Музей визвольної боротьби України*. Експозиція Музею у хронологічній послідовності розкриває основні етапи боротьби за Самостійну Соборну Українську Державу, і охоплює період від кінця XIX – до початку 90-х рр. XX ст. Експонуються музейні пам'ятки, що пов'язані з подіями в Україні 1917-1921 р. (УНР та ЗУНР). Представлені документи та зброя вояків

Української Галицької Армії, Корпусу Київських Січових Стрільців (1937-1939 рр.), українських військових формувань УПА, речі політичних в'язнів радянських концтаборів та ін.

В приміщенні найбільшою у Західній Україні колишньої в'язниці Управління КДБ, знаходиться національний *Музей-меморіал «Тюрма на Лонцького»*. Музей експонує артефакти, пов'язані з утриманням в'язнів політичних режимів та їх знищенням. Має три лінії: історія споруди, в'язничний побут та масові розстріли в кінці червня 1941 р. У тюрмі на Лонцького було розстріляно 1681 особу, що складає 42 % від усіх розстріляних в'язнів Львова.

Одним з найвеличніших європейських некрополів є Личаківський цвинтар, що заснований у 1786 році. На його території з 1990 р. діє *Історико-культурний музей-заповідник «Личаківський цвинтар»*. Тут розміщені Меморіали УПА, Меморіали воїнам УГА, Поле почесних поховань (відомі військові постаті в т.ч. герої Небесної сотні), Польські військові поховання (поховано 2859 осіб, більшість з яких загинули під час українсько-польської війни 1918-1920 рр.), Пагорб Слави (збудований на честь воїнів, що загинули в роки Першої світової війни (у 1914-1915 роках) в Галичині та радянських воїнів, що брали участь у боях за Львів з німецькими військами у 1944 році), Меморіал Личаківське військове кладовище (влаштовано 360 братських могил, в яких поховано 3600 осіб, полеглих у боях за м. Львів та померлих від ран воїнів радянської армії та НКВС), Австрійський військовий цвинтар (не існуючий сьогодні цвинтар, на якому в 1915–1918 рр. і після комасації 1935–1937 рр. було поховано більше 10 тис. загиблих різних національностей) [10].

Музей-галерея українського військового однострою знайомить зі створенням та трансформацією специфічних українських одностроїв вояків 1914-1945 рр., реконструйованих завдяки спеціальній технології. Експонує однострої вояків Легіону Українських Січових Стрільців, Української Галицької Армії, Армії Української Народної Республіки, Української Повстанської Армії, дивізії «Галичина» та ін.

Військово-історичний музей 58 будинку офіцерів. Розташований на території військової частини А 0284. Експонує військово-історичні пам'ятки історії Української Держави, її військ, Червонопрапорного Прикарпатського військового округу, сучасних бойових здобутків воїнів Західного оперативного командування. Виставлено понад тисячу експонатів, серед яких військова техніка, зброя, прапори, нагороди, відзнаки, однострої, спорядження, архівні фото, документи тощо. Відомими є макет найкращого літака часів Великої Вітчизняної війни Як-3, кавалерійська тачанка (зразку 1935 року), німецьке протитанкове знаряддя ПАК-38, німецька гірська гаубиця (зразку 1933 року, чеського виробництва) та ін [2].

До музеїв технічного профілю належить *Музей історії Львівського бронетанкового заводу*, що розміщений на території Бронетанкового заводу. Серед експонатів: Танк Т-54 на постаменті, макет пожежної машини ГПМ-

54, макет тягача БТС-4 А, макети снарядів від Т-34 до Т-55, кришталевий знак «За якісну продукцію», макети БТС-5 Б, Т-55, Т-55 АМВ, ГПМ-54, макет броневий евакуаційної машини БРЕМ [11].

Комунальним закладом Львівської обласної ради «Львівський обласний Центр краєзнавства екскурсій і туризму» зареєстровано 42 музеїв при навчальних закладах Львова. Серед музеїв військово-історичної тематики: музей Першої Української Дивізії Національної Армії при ЗСШ №34, музей «Жінки – українки у боротьбі за державність при Правничій гімназії, військово-історичний музей ліцею імені Героїв Крут [8].

З 2010 р. у Львові створюється *Меморіальний музей тоталітарних режимів «Територія Терору»* на території колишніх «пересильної тюрми №25» та «львівського гетто». Експозиційні приміщення музею, розташовані у дерев'яних бараках, стилізованих під типовий концентраційний табір [22].

Проведені нами дослідження свідчать про позитивну тенденцію у відвідуванні та обслуговуванні туристів культурними закладами. Так, у філії історичного музею Львова – Арсеналі, відвідуваність музею у 2013 р. в порівнянні з 2011 р., зросла в 1,4 рази, Музеї генерал-хорунжого УПА Романа Шухевича – 1,7 рази, Історико-меморіальному музеї полковника Євгена Коновальця – у 7,4 рази та музеї Визвольної боротьби України у порівнянні з 2012 р. у 2,9 рази.

Аналогічно позитивними показниками відвідуваності характеризується Національний музей-меморіал «Тюрма на Лонцького», де в 2013 р. у порівнянні з 2010 р. попит на музейні послуги зріс у 1,9 рази (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість відвідувачів музеїв військово-історичного профілю (2010-2013 рр.)

Музей	Кількість відвідувачів (осіб)			
	2010	2011	2012	2013
Музей-Арсенал (Львів)	58917	74300	97225	104000
Музей генерал-хорунжого УПА Романа Шухевича (Львів)	–	2397	3329	4150
Історико-меморіальний музей полковника Євгена Коновальця (с. Зашків, Жовківський р-н)	–	1084	803000	802000
Музей Визвольної боротьби України (Львів)	–	–	1502	4318
Національний музей-меморіал «Тюрма на Лонцького» (Львів)	8799	15733	16277	17000

Примітка. – «–» – дані відсутні

Загалом, найбільш відвідуваними музеями з п'ятірки вище перерахованих є Історико-меморіальний музей хорунжого УПА Романа

Шухевича, який у 2013 р. прийняв 802000 екскурсантів та Музей-Арсенал – 104000 (рис.2).

Переважає більшість відвідувачів даної тематики музеїв це: родичі людей, що перебували в ув'язненні або загинули в тюрмах й концтаборах; окремі екскурсанти та групи туристів з-за кордону (США, Канада, Австралія, Аргентина, Бразилія, Польща, Росія, Грузія, Німеччина, Швеція, Естонія, Бельгія, Франція, Японія, Корея та ін.); групи студентів із вищих навчальних закладів та коледжів; шкільна і гімназійна молодь; представники духовенства та парафіяльних організацій.

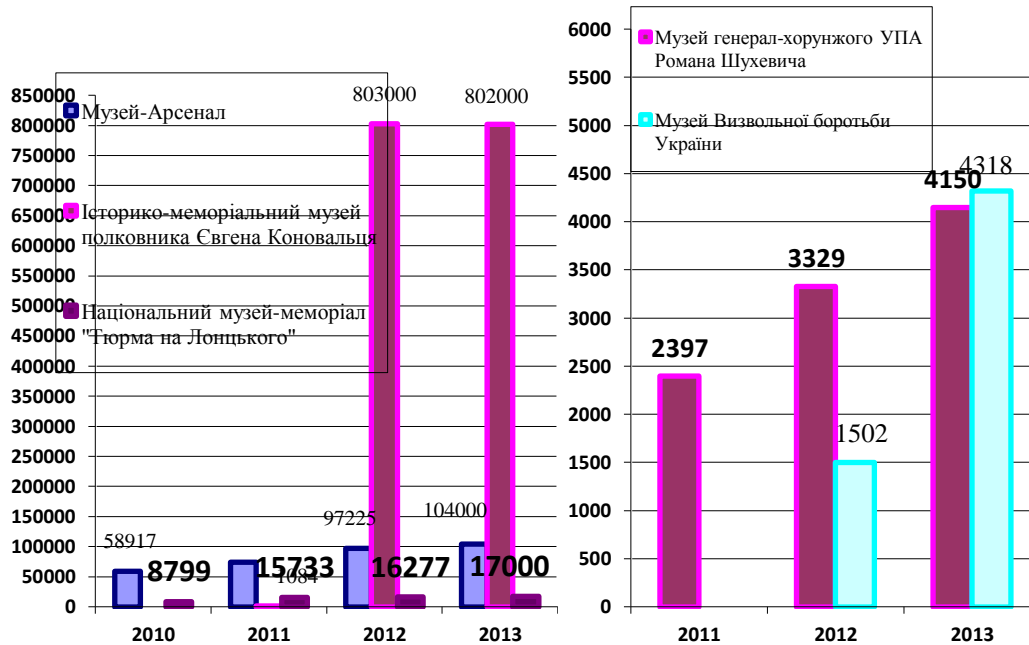

Рис. 2. Динаміка кількості відвідувачів військово-історичних музеїв, осіб (2010-2013рр.)

Висновки. В результаті проведеного аналізу вітчизняних та зарубіжних досліджень, присвячених проблематиці військового туризму, можна зробити висновки про те, що даний вид туризму, як окрема одиниця мало досліджений, хоча набуває все більшої популярності.

Загалом Україна є багатою на музеї військово-історичного спрямування, які можуть послужити хорошою базою для розвитку військового туризму. У самому ж Львові, зосереджено більше десяти, вартих уваги музеїв, які дозволять поринути у віхи минулих історичних подій, а в перспективі при відповідному їх поєднанні, можуть послужити хорошими екскурсійними об'єктами не лише для вітчизняних, але й іноземних туристів.

Широка інформація про об'єкти військово-історичного спрямування, дозволить збільшити туристичні потоки до військових музеїв, де рекреанти зможуть одержати повну і об'єктивну інформацію про діяльність видатних українських військових діячів та визвольну боротьбу, що дасть можливість збільшити фінансування та розширити експозиції музеїв.

Список використаних джерел:

1. Державний музей авіації. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: URL: <http://aviamuseum.com.ua/>
2. Військово-історичний музей 58 будинку офіцерів. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: URL: <http://prukvo.ru>
3. Голиборода І. Перспективи розвитку військово-історичного туризму на Львівщині / Ігор Голиборода [Електронний ресурс] // Вісник Львів. ун-ту. Сер. геогр. – 2012. – Вип. – 29. ч. 2. – С. 45–50. – Режим доступу: URL :http://galhistory.lviv.ua/about_ua.html
4. Головне управління статистики у Львівській області. 14.05.2014 р. № 38. До міжнародного дня музею. [Інтернет ресурс]. – Режим доступу: URL :http://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/press/2014/r150514_38.pdf
5. Громадські музеї Львівщини: Довідник: У 2 т. / Авт.-упоряд.: Л. Перейма, Я.Огоновська, М. Зобків, Г. Івановська; Наук. ред.: О. Роман, Л. Перейма, О.Перелигіна; Літ. ред. Я. Тучапський; Худ.-тех. ред. Ю. Поляков; Відп. за вип. Б. Чайковський; Львівський історичний музей. - Львів: Проман, 2007. - Т. 1. - 243 с.
6. Енциклопедія Львова. Т.4./ За ред. А. Козицького. – Львів: «Літопис», 2012. – 816 с.
7. Каталог музеїв Львівської області. – Режим доступу: URL : <http://museum-ukraine.org.ua/?p=401>
8. Комунальний заклад Львівської обласної ради. Львівський обласний центр краєзнавства, екскурсій і туризму учнівської молоді. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.locketum.lviv.ua/музеї/шкільні-музеї>
9. Культура і мистецтво. Олександрійський міський музей миру. Офіційний веб-сайт Олександрівської міської ради. – Режим доступу: URL :http://alexandria.kr.ua/category/cult_struct/museum_of_peace/
10. Личаківський некрополь. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://lviv-lychakiv.ukrain.travel/>
11. Львівський бронетанковий завод. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.tank.lviv.ua/>
12. Львівський історичний музей. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: URL: <http://www.lhm.lviv.ua/ekspozyciyi.html>
13. Меморіальний комплекс «Національний музей історії великої вітчизняної війни 1941-1945 років». Офіційний веб-сайт музею. – Режим доступу: URL: <http://www.warmuseum.kiev.ua/ukr/history.shtml>
14. Міністерство оборони України. Департамент соціальної та гуманітарної політики Міністерства оборони України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: URL: <http://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-aparatu-ministerstva/departament-soczialnoi-ta-gumanitarnoi-politiki-mou.html>
15. Музеї зброї та військової техніки. Путівник тисячолітній. Офіційний сайт Державного історико-культурного заповідника у м. Путивлі. – Режим доступу: URL: <http://www.putivl-1000.net/spadschina/muzej-zbroyi.php>
16. Музеї України. Науково-популярний журнал. -№4(34), 2009. – с.20-21.
17. Музей-генерал хорунжого УПА Романа Шухевича. Офіційний веб-сайт Львівського історичного музею. – Режим доступу: URL: http://www.lhm.lviv.ua/ekspozyciyi/muzej_shuhevycha.html
18. Національний військово-історичний музей України. Офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://nvimu.com.ua/>
19. Поліщук О.В. Теоретичні засади дослідження мілітарі-туризму / О. В. Поліщук [Електронний ресурс] // SWorld – 1-12 October 2014. – Режим доступу: URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/tourism-and-recreation-314/theoretical-and-methodological-foundations-of-tourism-and-recreation-314/22824-314-029>
20. Рутинський М. Й., Стецюк О. В. Музезнавство: Навч. посіб. - К.: Знання, 2008. - 428 с.
21. Сучасні різновиди туризму : навч. посіб. / М.П. Кляп, Ф.Ф. Шандор. – К. : Знання, 2011. – с. 199.
22. Територія терору. Пересильна тюрма № 25 Львівське гетто. – Режим доступу: URL: <http://territoryterror.org.ua/uk/>
23. Шаправський Р. Які види екстремального туризму вигідно розвивати в Україні / Р. Шаправський [Електронний ресурс] // Журнал «Статус». – 2012. - № 22-23. — Режим доступу: URL : <http://infotour.in.ua/shapravskij.htm>
24. X Hrusovsky M., Noeres K. Military tourism. The Long Tail of Tourism. 2011, P.87-88. – Режим доступу: URL: http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-8349-6231-7_10

Список использованных источников:

1. Государственный музей авиации. Официальный веб-сайт. - URL: <http://aviamuseum.com.ua/ru/>
2. Военно-исторический музей 58 дома офицеров. Официальный веб-сайт. -URL: <http://prukvo.ru>
3. Голиборода И. Перспективы развития военно-исторического туризма на Львовщине / Игорь Голиборода [Электронный ресурс] // Вестник Львов. ун-ту. Сер. геогр. - 2012. - Вып. - 29. ч. 2. - С. 45-50.-URL :http://galhistory.lviv.ua/about_ua.html

4. Главное управления статистики во Львовской области. 14.05.2014 г. № 38. К международному дню музея. [Интернет ресурс]. -URL:http://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/press/2014/r150514_38.pdf
5. Громадские музеи Львовщины: Справочник: В 2 т. / Авт.-сост.: Л. Перейма, Я.Огоновська, М. Зобків, Г. Ивановская; Науч. ред.: О. Роман, Л. Перейма, О.Перелигіна; Лит. ред. Я. Тучапский; Худ.-тех. ред. Ю. Поляков; Отв. за вып. Б. Чайковский; Львовский исторический музей. - Львов: Проман, 2007. - Т. 1. - 243 с.
6. Энциклопедия Львова. Т.4./ Под ред. А. Козицкого. - Львов: «Литопис», 2012. - 816 с.
7. Каталог музеев Львовской области. - Режим доступа: URL: <http://museum-ukraine.org.ua/?p=401>
8. Комунальное учреждение Львовского областного совета. Львовский областной центр краеведения, экскурсий и туризма учащейся молодежи. Официальный веб-сайт. - URL : <http://www.locketum.lviv.ua/музеї/шкільні-музеї>
9. Культура и искусство. Александрийский городской музей мира. Официальный веб-сайт. - URL :http://alexandria.kr.ua/category/cult_struct/museum_of_peace/
10. Лычаковской некрополь. Официальной веб-сайт. - URL : <http://lviv-lychakiv.ukrain.travel/>
11. Львовский бронетанковый завод. Официальной веб-сайт. URL : <http://www.tank.lviv.ua/>
12. Львовский исторический музей. Официальной веб-сайт. -URL: <http://www.lhm.lviv.ua/ekspozyciyi.html>
13. Мемориальной комплекс «Национальный музей истории великой отечественной войны 1941-1945 годов». Официальный веб-сайт музея. - URL: <http://www.warmuseum.kiev.ua/ukr/history.shtml>
14. Министерство обороны Украины. Департамент социальной и гуманитарной политики Министерства обороны Украины. Официальной веб-сайт. - URL: <http://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-aparatu-ministerstva/departament-soczialnoi-ta-gumanitarnoi-politiki-mou.html>
15. Музеи оружия и военной техники. Путеводитель тысячелетний. Официальный сайт Государственного историко-культурного заповедника в г. Путивле. - URL: <http://www.putivl-1000.net/spadschina/muzej-zbroyi.php>
16. Музеи Украины. Научно-популярный журнал. -№4(34), 2009. - с.20-21.
17. Музей-генерал хорунжего УПА Романа Шухевича. Официальной веб-сайт Львовского исторического музея. - URL: http://www.lhm.lviv.ua/ekspozyciyi/muzeu_shuhevycha.html
18. Национальный военно-исторический музей Украины. Официальный веб-сайт. -URL: <http://nvimu.com.ua/>
19. Полищук А.В. Теоретические основы исследования милитари-туризма / О. В. Полищук [Электронный ресурс] // SWorld - 1-12 October 2014. - Режим доступа: URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/tourism-and-recreation-314/theoretical-and-methodological-foundations-of-tourism-and-recreation-314/22824-314-029>
20. Рутинский М. И., Стецюк О. В. Музееведение: Учеб. пособ. - К.: Знание, 2008. - 428 с.
21. Современные разновидности туризма : учеб. пособие. / М.П. Кляп, Ф.Ф. Шандор. - К. : Знание, 2011. - с. 199.
22. Территория террора. Пересыльная тюрьма № 25 Львовское гетто. - Режим доступа: URL: <http://territoryterror.org.ua/uk/>
23. Шаправский Г. Какие виды экстремального туризма выгодно развивать в Украине / Г. Шаправский [Электронный ресурс] // Журнал «Статус». - 2012. - № 22-23. -- Режим доступа: URL : <http://infotour.in.ua/shappravskij.htm>
24. X Hrusovsky M., Noeres K. Military tourism. The Long Tail of Tourism. 2011, P.87-88. - URL: http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-8349-6231-7_10

References:

1. The State Aviation Museum of Ukraine. Official website. - URL: <http://aviamuseum.com.ua/en/>
2. Military-historical Museum of 58 building of officers. Official website. - URL: <http://prukvo.ru/page1.php>
3. Holyboroda I. Prospects of military history and battlefield tours in Lviv oblast / Ihor Holyboroda // Visnyk Lviv Univ. Ser. Geogr. - 2012. - N. - 29. part 2. - P. 45-50.
4. Main Statistical office in Lviv Region. 14.05.2014 p. № 38. The international day of the Museum [Internet resource]. - URL :http://lv.ukrstat.gov.ua/ukr/si/press/2014/r150514_38.pdf
5. Public museums of Lviv region: Reference: 2/ L.Pereima, Y.Ogonovska. - Lviv: Proman, 2007. - Т.1. - 243 с.
6. Encyclopedia of Lviv. Т.4./ A. Kozytский. - Lviv: «Litopys», 2012. - 816 с.
7. Directory of museums in Lviv region. - URL : <http://museum-ukraine.org.ua/?p=401>

8. Municipal institution of the Lviv regional Council. Lviv regional center of local history, tours and tourism of students. Official website. – URL: <http://www.locketum.lviv.ua/музеї/шкільні-музеї>
9. Culture and art. Alexandria Museum of the peace. Official website. – URL: http://alexandria.kr.ua/category/cult_struct/museum_of_peace/
10. Lychakiv Necropolis. Official website. – URL: <http://lviv-lychakiv.ukrain.travel/en/>
11. Lviv armored plant. Official website. – URL: <http://www.tank.lviv.ua/>
12. The Lviv Historical Museum. Official website. – URL: <http://www.lhm.lviv.ua/ekspozyciyi.html>
13. Memorial complex «The National Museum of History of the Great Patriotic War of 1941-1945 years». Official website. – URL: <http://www.warmuseum.kiev.ua/ukr/history.shtml>
14. Ministry of Defence of Ukraine. The Department of social and humanitarian policy of the Ministry of defence of Ukraine. Official website. – URL: <http://www.mil.gov.ua/ministry/struktura-apatu-ministerstva/departament-soczialnoi-ta-gumanitarnoi-politiki-mou.html>
15. The museums of arms and military equipment. Guide millennial. The official website of the State historical and cultural reserve of Putivlya. – URL: <http://www.putivl-1000.net/spadschina/muzej-zbroyi.php>
16. Museum of Ukraine. Popular science magazine. - №4(34), 2009. – с.20-21.
17. Museum of general-lieutenant of the UIA Roman Shuhevych. Official website. – URL: http://www.lhm.lviv.ua/ekspozyciyi/muzej_shuhevycha.html
18. National military-historical museum of Ukraine. Official website. – URL: <http://nvimu.com.ua/>
19. Polishchuk O. V. Theoretical framework research of military tourism / O. V. Polishchuk [Internet resource] // SWorld – 1-12 October 2014. – URL: <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/tourism-and-recreation-314/theoretical-and-methodological-foundations-of-tourism-and-recreation-314/22824-314-029>
20. Rutynskyy M., Stetsyuk O. Museology: tutorial - K.: Znannya, 2008. - 428 p.
21. Modern varieties of tourism: tutorial / M. P. Klyap, F. F. Shandor. – K.: Znannya, 2011. – 199 p.
22. Territorie of terror. The transit prison № 25 the Lviv Ghetto. – URL: <http://territoryterror.org.ua/uk/>
23. Shappravskiy R. What types of extreme tourism is beneficial to develop in Ukraine / R. Shappravskiy [Internet resource] // Magazine «Status». – 2012. - № 22-23. — Режим доступу: URL : <http://infotour.in.ua/shappravskij.htm>
24. Hrusovsky M., Noeres K. Military tourism. The Long Tail of Tourism. 2011, P.87-88. – Режим доступу : URL: http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-3-8349-6231-7_10